

παρούσης έκδόσεως, 2) Πίνακα τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν μνημονευομένων εἰς τὰ δημοσιευόμενα κείμενα, 3) Πίνακα λέξεων με ἰδιαιτέραν ἐπισημάνειν τῶν μὴ ἀπαντωμένων εἰς τὸν Ἀριστοτελικὸν πίνακα τοῦ Bonitz καὶ 4) Πίνακα συγκριτικῶν τῶν ἀριθμῶν τῶν κειμένων ὡς ἔχουν καθορισθῆ εἰς τὴν παρούσαν ἔκδοσιν με τοὺς ἀντιστοιχοῦντας αὐτοῖς ἀριθμοὺς τῶν ἐκδόσεων Ἀριστοτελικῶν ἔργων τῶν Rose - Heitz - Diehl καὶ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν Ἐπιστολῶν καὶ τῆς Διαθήκης Plezia.

Τὸ ἔργον γραφέν με πολλὴν γνῶσιν, ἐπιμέλειαν καὶ εὐσυνειδησίαν ἀποτελεῖ μίαν ἐπιτυχητὴ συνολικὴν προσφορὰν τῶν Ἰδιωτικῶν γραπτῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ ὁποία με τὰ πλούσια κριτικὰ ὑπομνήματα καὶ τὴν ἐπιμελῆ ἔνδειξιν τῶν ἐπὶ ἐκάστου εἰδικωτέρου θέματος ἐργασιῶν τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν θὰ ἀποβῆ ὠφέλιμον ὄργανον σπουδῆς διὰ τοὺς μελετητὰς τοῦ Ἀριστοτέλους.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΒΑΪΡΑΚΤΑΡΗ — ΚΟΣΜΑ, Ἑθικὴ καὶ τέχνη στὴ διδασκαλία, δοκίμιο, Ἀθήνα 1976, Σχ. 8ον, σελ. 108.

Ἀποτελεῖ μίαν ἀξιόλογον παρουσίαν ἡ ἐργασία αὐτὴ τῆς Κας Βαΐρακτάρη — Κοσμᾶ καὶ τιμᾶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδαγωγικὴν βιβλιογραφίαν, ἡ ὁποία, δυστυχῶς, δὲν ἔχει νὰ μᾶς παρουσιάσῃ οὔτε ποσότητα οὔτε ποιότητα παραγωγῆς ἐν συγκρίσει με τὴν ξένην.

Ὑψος γλαφυρόν, πλούσιον καὶ ἀκριβολόγον λεξιλόγιον καὶ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς ἀποτελοῦν τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία εἰσδύει εἰς βαθείας σκέψεις σχετικὰς με τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν καὶ τὴν σχέσιν διδάσκοντος καὶ διδασκομένου.

Ἰδιαιτέρως δι' ἡμᾶς τοὺς Ἑλληνας ποὺ ἡ ρητορικὴ παράδοσις, ἔκδηλος ἢ λανθάνουσα, ἔχει τόσον ἐπηρεάσει τὴν διδασκαλίαν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, ὥστε καὶ σήμερον ἀκόμη νὰ εἶναι παρούσα εἰς τὴν διδακτικὴν πράξιν, τόσον ποὺ πολλάκις ἡ οὐσία νὰ θυσιάζεται εἰς τὸν τύπον καὶ ἡ διδασκαλία ἀπὸ τέχνη ἀποκαλυπτικὴ νὰ γίνεταί στεῖρος καὶ μονότονος μονόλογος, ἡ σ. κάμνει μίαν μεγάλην προσφορὰν εἰς τὸν Ἑλληνα διδάσκαλον.

Αἱ σκέψεις τὰς ὁποίας τὸ ἔργον περιλαμβάνει ἔχουν τὰς ρίζας των κυρίως εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ μάλιστα τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ ἀποτελοῦν συγχρόνως καὶ ἓνα καταστάλαγμα τῆς διδακτικῆς πείρας τῆς συγγραφῆς.

Εἰδικώτερον τὸ παράδειγμα εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἡ διδασκαλία καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς, ὁ διδάσκαλος καὶ ἡ προσωπικότης του, σκοποὶ καὶ στόχοι τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς παιδείας ἀποτελοῦν τὰ κύρια σημεῖα περὶ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται ἡ ἐργασία.

Τὸ παράδειγμα κατὰ τὴν σ. δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα ἐπουσιῶδες ἢ καὶ οὐσιῶδες ἔστο τμῆμα τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ συνδέεται ὀργανικῶς μεθ' ὅλης τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου, ἀποσκοπεῖ εἰς τὸ νὰ διευκολυνθῆ ἡ ἀφομοίωσις τῆς γνώσεως, προϋποθέτει «διδασκαλικὸν ἦθος καὶ ἐπιστήμην λόγου», «ἀποτελεῖ τὴν λυδίαν λίθον τῆς γνώσεως τοῦ μαθήματος καὶ εἶναι μίαν ἀποκάλυψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ διδάσκοντος». Ἀποτυχία τοῦ παραδείγματος σημαίνει μερικὴν ἢ καθολικὴν ἄγνοιαν τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἠθικὴν ἀμέλειαν.

Σκοπὸν ἀπαρασάλευτον τῆς διδασκαλίας θέτει ἡ σ. τὴν ὠφέλειαν τοῦ διδασκομένου. Στοιχειώδη στόχον τῆς διδασκαλίας ἀποτελεῖ ἡ μάθησις, ἀλλὰ τὸ «ἐπέ-

κειαν» αὐτῆς καὶ τῆς διαδικασίας τῆς εἶναι ἡ ἐξύψωσις τοῦ μαθητοῦ. Δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ ἔχη τάσεις πού ὀδηγοῦν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ διδασκάλου ὡς ἐξόχου χειριστοῦ τοῦ λόγου ἢ εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ μαθητῆτος εἰς «ὑψηλὴν σφαῖραν» πρὸς τὴν ὁποίαν ἀδυνατοῦν νὰ ἀνέλθουν οἱ μαθηταὶ ἐν γνώσει τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ νὰ εἶναι μία τέχνη πού θὰ ἀποκαλύπτῃ, κατὰ τρόπον ἀπλόν, ἐπαγωγικόν καὶ ἀβίαστον τὴν γνώσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὥστε νὰ εἶναι συγχρόνως μία ἀπόλαυσις διὰ τοὺς μαθητάς.

Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη τοῦ διδασκάλου εἶναι τέχνη δύσκολος. Ὁ διδάσκαλος δὲν εἶναι ἓνας κοινὸς ἐπαγγελματίας, ἀλλὰ ἓνας λειτουργός, ἓνας μύστης πού ἡ μορφή του ἐξαγιαζέται μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν διδασκαλίας καθὼς «σκύβει μὲ ἀγάπη ἐπάνω στὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ μὲ ὑπομονὴ στὸ δρόμο τὸ φωτεινὸ» καὶ νὰ θεμελιώσῃ, νὰ φυτεύσῃ τὸ καλὸν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν. Ἀποστολὴ καὶ χρέος του εἶναι νὰ ἐπιδράσῃ παιδευτικῶς καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχη καὶ παιδείαν καὶ ἀρετὴν καὶ τέχνην. Μαζὶ καὶ οἱ τρεῖς αὗτοι παράγοντες θὰ συνθέτουν τὸ ἦθος τοῦ διδασκάλου πού θὰ τρέφεται ἀβιάστως ἀπὸ τὰ νάματα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀγάπης καὶ θὰ ἀποστρέφεται τὴν ραθυμίαν, τὸν ὑπ' ἀριθμὸν ἓνα ἐχθρὸν τῆς διδασκαλίας. Ὁ προβληματισμὸς τῶν μαθητῶν θὰ πρέπει νὰ ἀποτελῇ ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα πού θὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ διδάσκαλος διὰ τὴν εὕρεσιν τῆς ἀλήθειας. Σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ ἐπιβληθῇ ἡ γνώμη του, ἀλλὰ νὰ προέλθῃ καθαρὰ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴν ἀκρόασιν καὶ τὸν διάλογον. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγῃ ἢ νὰ φοβῆται ὁ διδάσκαλος τὰς διαφωνίας καὶ ἀντιδράσεις τῶν μαθητῶν. Ὁ διδάσκαλος εἶναι ἀνάγκη νὰ τολμᾷ καὶ ἄς νικηθῇ. Τὸ Σχολεῖον εἶναι ὁ καταλληλότερος χώρος, ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ θέρημ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοσμοθεωρίας των. Ὅλας τὰς ἀντιδράσεις πού θὰ συναντᾷ ὀφείλει νὰ τὰς ἀνάγῃ εἰς φαινόμενον διαγνωστικόν καὶ νὰ τὰς χρησιμοποιῇ ὡς μέσον διὰ νὰ ὀδηγῆται εἰς τὴν ὀρθὴν διερεύνησιν καὶ λύσιν τοῦ προβλήματος, διότι κατὰ τὸν Kierkegaard πᾶσα ἐποικοδομητικὴ φιλοσοφία πρέπει νὰ εἶναι φροντίς διὰ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ κάθε διδασκαλία μέσα εἰς τὴν τάξιν διὰ νὰ ἔχη ἐποικοδομητικὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ εἶναι φροντίς διὰ τὸν διδασκόμενον.

Τέλος ὡς ὑπέρτατον στόχον τῆς παιδείας ἡ σ. θέτει τὸν ἠθικὸν ἄνθρωπον. Ἡ ἠθικὴ ἀγωγή ἀποτελεῖ πρωταρχικὸν χρέος τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ πρέπει αὕτη νὰ ἀπορρέῃ ἀβιάστως ἀπὸ τὸ ἐκχύλισμα τῆς ὀρίμου καὶ ὀλοκληρωμένης προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου «χωρὶς ἀκαιρες ἠθικὲς παρεμβάσεις καὶ ρητορευσεις».

Γενικῶς τὸ πόνημα ἀποκαλύπτει τὴν σ. ὅχι μόνον ἓνα ἔμπειρον παιδαγωγὸν μὲ πολλὴν πείραν καὶ γνώσιν καὶ ἐν ταύτῳ ἓνα ἐπιδέξιον χειριστὴν τοῦ λόγου, ἀλλὰ συγχρόνως ἓνα ἄξιον πνευματικὸν ἐργάτην πού βιοῖ τὴν τέχνην τοῦ διδάσκειν καὶ ἀπὸ τὸ παιδαγωγικὸν αὐτὸ βίωμα τῆς ὀποιᾶς ἐξῆλθεν ἀβιάστως ἡ ἀνωτέρω ἐργασία ὅχι διὰ νὰ ἐπιδείξῃ γνώσεις καὶ πείραν ἀλλὰ νὰ βοηθήσῃ κάθε Ἑλληνα διδάσκαλον πού δὲν πρέπει νὰ στερηθῇ αὐτῆς τῆς βοηθείας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΟΛΙΩΤΗΣ δ.φ.

* * *

ΔΙΟΤΙΜΑ. Ἐπιθεώρησις Φιλοσοφικῆς Ἐρεῦνης, τόμ. 5, μέρ. 1, Ἀθῆναι 1977, σσ. 226.

Ὁ τόμος οὗτος τῆς «Διοτίμας» περιλαμβάνει τὰς εἰσηγήσεις, αἵτινες ἐπραγματοποιήθησαν κατὰ τὴν πρώτην διεθνή ἑβδομάδα «Φιλοσοφίας τῆς Τέχνης»,